

УДК 330.113.2

Васюник Т. І.

студент

Львівського національного університету імені Івана Франка

Vasyunyk T. I.

Student

Ivan Franko National University of Lviv

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

TOOLS OF GOVERNMENT REGULATION OF CAPITAL REPRODUCTION

Анотація. У статті обґрунтовано інструментарій державного регулювання відтворення основного капіталу. Досліджено методи та функції державного регулювання відтворення основного капіталу, а також показано взаємодію таких категорій, як методи, важелі, форми та інструменти. Запропоновано власне визначення інструментарію державного регулювання відтворення основного капіталу.

Ключові слова: основний капітал, державне регулювання, інструменти, методи, важелі.

Вступ та постановка проблеми. Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів з питань державного регулювання відтворення основного капіталу показав, що державне регулювання зображене як певний набір заходів, способів та інструментів державного впливу на об'єкт регулювання. Крім того, проведений аналіз засвідчив, що відтворення основного капіталу до сьогодні не виділяється як самостійна сфера державного регулювання і, як наслідок, наразі не існує чіткої відповіді, що необхідно розуміти під інструментарієм державного регулювання відтворення основного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження інструментарію державного регулювання відтворення основного капіталу здійснили такі вчені, як: В. Александров, В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Гейець, А. Гриценко, П. Єщенко, М. Зверяков, Б. Кваснюк, С. Кірсєв, О. Кундицький, І. Крючков, М. Меламед, І. Михасюк, В. Мунтіян, І. Малий, А. Ревенко, Л. Федулов та інші.

Метою статті є обґрунтування інструментарію державного регулювання відтворення основного капіталу.

Результати дослідження. Ураховуючи формування окремих напрямів державного регулювання економічної

діяльності в цілому та відтворення основного капіталу зокрема, важливого значення набуває питання термінологічного розмежування таких понять, як «інструмент регулювання», «важіль регулювання», «форма регулювання» та «метод регулювання».

Більшість вітчизняних економістів у своїх дослідженнях метод державного регулювання порівнюють з інструментом такого регулювання, тоді як форма державного регулювання – з напрямом, видом державної діяльності. Наші напрацювання з цієї проблематики дають змогу констатувати: в працях вітчизняних економістів під інструментарієм здебільшого розуміють сукупність різноманітних інструментів, які застосовуються в будь-якій спеціальності, або сукупність методів, впроваджених в будь-якій галузі діяльності [1, с. 375]. Також нерідко можна натрапити на порівняння таких визначень, як «інструмент» і «важіль». Інструмент економічний (важіль) – економічна категорія, що цілеспрямовано використовується на користь суб'єктів господарювання й держави з метою надання кількісного та якісного впливу на відтворення [2, с. 181]. При цьому зазначається, що в сучасних умовах економічні важелі є синонімічним поняттям терміна «ринковий (або економічний) регулятор» [3, с. 478].

Таким чином, провівши логічне узагальнення, можемо стверджувати про існування двох підходів до розуміння інструментів. За першим із них, інструменти визначаються як система засобів, а за другим – як система показників. На нашу думку, інструмент регулювання є первинним, базовим елементом будь-якого впливу на певний процес чи явище. Він є конкретним важелем, засобом впливу керуючого суб'єкта на певний об'єкт регулювання.

Щодо трактування методу регулювання в сучасній економічній літературі, то воно зводиться до такого: по-перше, прийом або спосіб дії [1, с. 567]; по-друге, засіб досягнення якоїсь мети, розв'язання конкретного завдання, спосіб дії [4, с. 320]; по-третє, спосіб досягнення мети, цілі, програми, плану завдяки впорядкованій певним чином діяльності [5, с. 357]; по-четверте, спосіб пізнання дійсності та відтворення її у мисленні [2, с. 351].

Більшість економістів, оперуючи цими термінами, не зосереджують свою увагу на їх внутрішній сутності, природі походження, і, як наслідок, не досліджують питань, які зумовлюють їх взаємозалежність та ієрархічну підпорядкованість. Це приводить до того, що різні дослідники по-різному підходять до визначення методів державного регулювання, їх класифікації та необхідної кількості у вітчизняній економіці. Так одні дослідники вважають за необхідне виділяти аж 14 методів державного регулювання економіки [6]; інші – 9 [7], а дехто – 5 [8], хтось – 4 [9]. Також слід відзначити той факт, що в публікаціях останніх років зустрічається підхід, згідно з яким, до інструментів державного регулювання відносять види макроекономічної політики [10]. Дослідження питання класифікації методів державного регулювання економіки нами також не виявлено єдності науковців. Аналізування економічних джерел дає змогу стверджувати, що в основному їх класифікують за формою впливу, де виділяють прямі й непрямі (опосередковані). З методами прямого впливу переважно ототожнюють адміністративні, економічні і правові, а з методами опосередкованого впливу – напрями економічної політики та методи морального переконання [11]. За способом впливу виділяють такі методи державного регулювання:

- правові, економічні, адміністративні та пропагандистські;
- фінансово-економічні, нормативно-правові, інформаційно-освітні, науково-методичні та організаційні;

- економічні, правові, адміністративні, індикативні, імперативні, неформальні та специфічні [6, с. 85].

Цікавим з точки зору розуміння сутності поняття є підхід, відповідно до якого виділяють активні й пасивні методи державного регулювання економічних процесів. Пасивні методи включають в себе:

- діяльність з інформування учасників виробничо-економічних відносин про умови виробництва;
- реалізація та споживання продукції;
- обґрунтування перспектив соціально-економічного розвитку країни;
- визначення рівня інвестиційної активності окремих суб'єктів;
- виявлення пріоритетів та розробка довгострокових планів і програм.

Активні методи включають більш дієві важелі державного впливу, зокрема:

- забезпечують створення сприятливих умов для діяльності підприємств;
- гарантують пряму участь держави в ефективних і значущих проєктах та створенні об'єктів інфраструктури [12].

Крім того, в російській економічній літературі набула розповсюдження класифікація методів державного регулювання за рівнем впливу держави на активність суб'єктів господарювання. Відповідно до цієї класифікації інструменти державного регулювання пропонують розділити на три групи: макроекономічні, мікроекономічні, інституційні. Макроекономічні інструменти визначають загальноекономічний клімат інвестицій і впливають на відсоткову ставку, темні зростання економіки й зовнішньоторговельний режим; мікроекономічні – впливають на окремі складники інвестицій або на окремі галузі (податкові ставки, правила амортизації, гарантії, пільгові кредити). Інституційні інструменти дають змогу досягти координації інвестиційних програм приватних інвесторів і включають державні органи, об'єднання підприємств, інформаційні системи. На думку деяких науковців, сукупність інструментів державного регулювання включає економічне прогнозування, складання індикативного плану, розробку та реалізацію адресного плану, розробку та реалізацію цільових комплексних програм щодо вирішення найбільш пріоритетних завдань [13, с. 157].

Однак представлені методи не визначенні з позицій впливу як на стадії обігу й відтворення основного капіталу, так і на конкретні об'єкти основного капіталу, а зображені тільки в рамках окремих процесів або діяльності відповідних суб'єктів і не передбачають прямої взаємозалежності стадій кругообігу й відтворення, комплексності впливу на динаміку і структуру відтворення основного капіталу. Таким чином, додаткової актуальності набуває питання узгодженості методів державного регулювання економіки з методами державного регулювання відтворення основного капіталу, оскільки, як відомо, ефективність регулювання напряму залежить від розробленого інструментарію такого регулювання.

Щодо власного бачення класифікації методів державного регулювання відтворення основного капіталу, то воно зумовлене, з одного боку, різноманітністю форм і методів державного регулювання економічних процесів, у тому числі відтворення основного капіталу, а з іншого – багатогранністю функцій держави в сучасних умовах, довгостроковим характером функціонування основного капіталу, специфікою участі окремих його елементів у створенні додаткової вартості, рухом інвестиційних коштів для масового технічного оновлення промислового виробництва, особливостями амортизації активної та пасивної частин основних фондів. На основі вищесказаного

ного пропонуємо власну класифікацію, що зображено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація методів державного регулювання відтворення основного капіталу

Класифікаційна ознака	Види методів
За формою впливу	прямі
	непрямі
За ступенем і широтою охоплення учасників відтворювальних процесів	макроекономічні
	мікроекономічні
	інституційні
За характером застосовуваних інструментів регулювання	економічні
	адміністративні
	правові
За рівнем впливу	галузеві
	регіональні

На нашу думку, метод державного регулювання відтворення основного капіталу – це сукупність різних інструментів, які здатні якісно впливати на об’єкт регулювання. Тобто під методом слід розглядати як спосіб впливу на стан керованого об’єкта за допомогою декількох регулятивних важелів, які в єдності володіють більш високим результатом змін.

Метод державного регулювання відтворення осно-

вного капіталу формується під дією характерних рис основного капіталу, які стають визначальними під час відтворювального процесу, тобто принципів. Ми переконані, що з’ясування принципів державного регулювання відтворення основного капіталу дасть змогу його цільові орієнтири, а також закономірності розвитку. Першочерговим етапом в дослідження принципів державного регулювання відтворення основного капіталу є дослідження загальнотеоретичних положень.

Принцип [лат. *principium* – основа, начало] – це:

1) центральне пояснення, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь;

2) внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки;

3) основа якого-небудь пристрою, приладу [14, с. 762].

На основі аналізу загальних принципів державного регулювання економіки виділимо принципи державного регулювання відтворення основного капіталу (див. рис. 1):

– науковості – використання теоретичних положень і практичних рекомендацій у процесі державного регулювання відтворення основного капіталу;

– реальності – державне регулювання відтворення основного капіталу має відбуватись, урахувавши реальні фінансово-економічні можливості суспільства;

– ефективності – державне регулювання відтворення основного капіталу передбачає наявність економічного ефекту;

– системності – всебічний підхід до прийняття рішень пов’язаних з державним регулюванням відтворення основного капіталу;

– пріоритетності – державне регулювання відтворення основного капіталу має стратегічну спрямованість в досягненні кінцевої мети розвитку суспільства;

– збалансованості – державне регулювання відтворення основного капіталу повинно здійснюватися з врахуванням секторального розвитку економіки країни.

Дотримання вище перелічених принципів є певним бар’єром від непрогнозованого втручання у сферу державного регулювання відтворення основного капіталу.

Необхідно відзначити, що форми державного регулювання є зовнішнім виразом змісту регулюючого впливу держави на певні суспільні процеси. Саме поняття «форма» означає зовнішній контур, зовнішній вигляд предмета або зовнішній вираз якого-небудь змісту.

Форма регулювання – більш узагальнене поняття попередніх термінів, яке зображає рівень впливу тих чи інших інструментів, методів регулювання з позицій їх застосування суб’єктами регулювання. Таким чином, форма регулювання являє собою організацію зовнішніх умов застосування конкретних методів впливу певними суб’єктами на об’єкт регулювання.

Висновки. Отже, дослідивши термінологічне розмежування вищезазначених понять, зазначимо, що у багатьох економічних джерелах відбувається порівняння понять «важіль», «інструмент», «форма» та «метод». На нашу думку, це можна пояснити тим, що всі вони досить тісно переплітаються одне з одним. Проте допустимим є порівняння термінів «важель» та «інструменти», оскільки вони визначають характер дії держави на процеси, пов’язані з відтворенням основного капіталу.

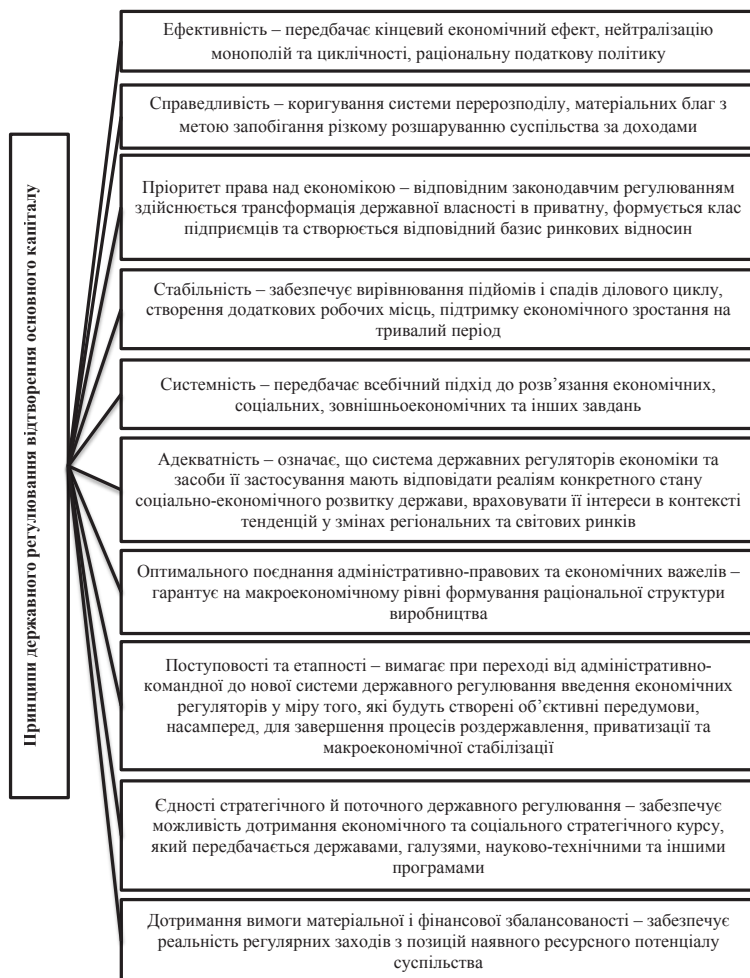

Рис. 1. Принципи державного регулювання відтворення основного капіталу

Джерело: побудовано автором на основі [15, с. 97]

Ототожнення методів з інструментами вважаємо недоречним, тому що методи визначають як форми, так і напрями впливу. Але якщо «метод» співвідноситься з внутрішньою характеристикою явища, то «форма» – із зовнішньою характеристикою явища, тобто форма є зовнішнім виразом дій державних органів, спрямованих на реалізацію специфічних

завдань і функцій у процесі застосування вибраних методів державного впливу на економіку. Тому під інструментом державного регулювання відтворення основного капіталу слід розуміти конкретні важелі, засоби впливу керуючого суб'єкта (держави) на певний об'єкт регулювання (основний капітал) залежно від стадії відтворення.

Список використаних джерел:

1. Большой экономический словарь / под ред. А. Азриляна. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
2. Коноплицький В. Економічний словник / В. Коноплицький, Г. Філіна. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.
3. Райзберг Б. Современный экономический словарь / Б. Райзберг, Л. Лозовский, Е. Стародубцев. – 4-е изд. – М., 2005. – 478 с.
4. Генеза ринкової економіки. Терміни, поняття, персоналії / за наук. ред. Г. Башнянина, В. Іфтемічука. – К.: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
5. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. – К.: Книгодрук, 2000. – 703 с.
6. Дідківська Л. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Л. Дідківська, Л. Головка. – К.: Знання-Прес, 2000. – 209 с.
7. Радіонова І. Макроекономіка та економічна політика: [підручник] / І. Радіонова. – К.: Таксон, 1996. – 240 с.
8. Сумароков В. Государственные финансы в системе макроэкономического регулирования / В. Сумароков. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 224 с.
9. Михасюк І. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 1999. – 592 с.
10. Геєць В. Нестабільність та економічне зростання / В. Геєць. – К.: Ін-т екон. прогнозування, 2000. – 344 с.
11. Чистов С. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / С. Чистов, А. Никифоров, Т. Куценко. – К.: КНЕУ, 2005. – 440 с.
12. Орешин В. Регулирование региональной экономики. Специфика и альтернативы: [лекции по спецкурсу] / В. Орешин. – М.: Макс Пресс, 2001. – 520 с.
13. Албегова И. Государственная экономическая политика: опыт перехода к рынку / И. Албегова. – М.: Дело и сервис, 1998. – 432 с.
14. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних сполучень / уклад. Л. Пустовіт та ін. – К., 2000. – 1018 с.
15. Калетнік Г. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Г. Калетнік, А. Мазур, О. Кубай. – К.: Хай-Тек Прес, 2011. – 427 с.

Анотація. В статтю обоснован інструментарій державного регулювання виробництва основного капіталу. Исследованы методы и функции государственного регулирования воспроизводства основного капитала, а также показано взаимодействие таких категорий, как методы, рычаги, формы и инструменты. Предложено собственное определение инструментария государственного регулирования производства основного капитала.

Ключевые слова: основной капитал, государственное регулирование, инструменты, методы, рычаги.

Summary. The article justifies instruments of state regulation of reproduction of fixed capital. Analyzed methods and functions of state regulation of reproduction of fixed capital, and also illustrates the interaction of such categories as methods, levers, forms and tools. Proposed own definition of tools of state regulation of the production of fixed capital.

Key words: capital, government regulation, tools, methods, tools.